

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
КАФЕДРА ЕТНОЛОГІЇ, АНТИЧНОЇ ТА СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ІСТОРІЇ

ПИТАННЯ СТАРОДАВНЬОЇ ТА СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ІСТОРІЇ, АРХЕОЛОГІЇ Й ЕТНОЛОГІЇ

(Збірник наукових праць)

Т о м 1 (21)

Чернівці

Видавництво "Прут"

2006

Редакційна колегія:

д. і. н., проф. Баженов Л.В.
д. і. н., проф. Брицький П.П.
д. і. н., проф. Кожоляно Г.К. (науковий редактор)
д. і. н., проф. Козак Д.Н.
д. і. н., проф. Макар Ю.І.
д. і. н., проф. Михайлина П.В.
д. і. н., проф. Моця О.П.
член-кор. НАН України Наулко В.І.
к. і. н., доц. Пивоваров С.В. (заступник наукового редактора)
д. і. н., проф. Франко О.О.
д. і. н., проф. Юрій М.Ф.

Рецензенти: д. і. н., проф. Фісанов В.П.
д. і. н., проф. Федорчак П.С.

ПЗ5 **Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології: Збірник наукових праць / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, кафедра етнології, античної та середньовічної історії.— Чернівці: Прут, 2006.— Том 1 (21).— 248 с. ISBN 966-560-346-9.**

У публікаціях збірника досліджується актуальна проблематика всесвітньої історії, історії релігії, етнології, археології. Вперше вводяться в науковий обіг маловідомі джерела, зокрема експедиційні матеріали науковців кафедри. За географією авторів збірник є загальноукраїнським виданням.

Розраховано на науковців, викладачів історії, етнології та краєзнавства, студентів, усіх, хто цікавиться історичним минулим.

Збірник входить до переліку видань ВАК України

Друкується згідно з ухвалою вченої ради Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 1 від 25 лютого 1999 р.).

Автори статей несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен, географічних назв та інших відомостей.

ISBN 966-560-346-9

© Кафедра етнології, античної та середньовічної історії ЧНУ, 2006
© Автори, 2006

ЗМІСТ

АРХЕОЛОГІЯ, ІСТОРІЯ

Сергій ПИВОВАРОВ

ЛЕНКОВЕЦЬКЕ ГОРОДИЩЕ (СЕРЕДНЬОВІЧНЕ МІСТО ЧЕРН ЧИ ПРУТ?) .. 7

Юлія МИСЬКО

ПРОЯВИ СИНКРЕТИЧНИХ РЕЛІГІЙНИХ УЯВЛЕНЬ ЗА МАТЕРІАЛАМИ
ПОХОВАНЬ ДАВНЬОРУСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ВЕРХНЬОГО ПОПРУТТЯ
І СЕРЕДНЬОГО ПОДНІСТРОВ'Я 16

Олександр ОГУЙ

РУДОЛЬФ ГАССАУЕР: ЖИТТЯ ТА ТВОРЧІСТЬ
БУКОВИНЦЯ-ІСТОРИКА ТА НУМІЗМАТА 27

Богдан БОДНАРЮК

ТРАДИЦІЙНИЙ УСТРІЙ ТА ВНУТРІШНЯ ОРГАНІЗАЦІЯ КИНОВІЙ
СВ. ПАХОМІЯ ВЕЛИКОГО (II) 37

Юрій ШЕСТАКОВ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ АССИРІЙСЬКОЇ АРМІЇ 66

Олександр МАСАН

УЧАСТЬ РИЦАРІВ З УКРАЇНИ У ВЕЛИКІЙ ВІЙНІ 1409-1411 рр. 74

ЕТНОЛОГІЯ

Всеволод НАУЛКО

ПУБЛІКАЦІЯ ЕПІСТОЛЯРНОЇ СПАДЩИНИ М. С. ГРУШЕВСЬКОГО 86

Георгій КОЖОЛЯНКО

КУЛЬТ ВОГНЮ В КАЛЕНДАРНІЙ ОБРЯДОВІСТІ БУКОВИНЦІВ:
ТРАДИЦІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ 89

Александр МАЙОРОВ

ИЗ ИСТОРИИ ВОСТОЧНОСЛАВЯНСКОЙ ЭТНОНИМИКИ: "БЕЛЫЕ
ХОРВАТЫ" КОНСТАНТИНА БАГРЯНОРОДНОГО 100

Петро КОСТЮЧОК

ЕТНОПОЛІТИЧНІ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНІ ПРОЦЕСИ НА ГУЦУЛЬЩИНІ
В КІНЦІ ХІХ – 30-х рр. ХХ ст.: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ 108

Михайло ЧУЧКО

ПРОВЕДЕННЯ ДОЗВІЛЛЯ У СВЯТКОВІ ДНІ ПРАВОСЛАВНИМ
НАСЕЛЕННЯМ ПІВНІЧНИХ ВОЛОСТЕЙ МОЛДАВСЬКОГО
КНЯЗІВСТВА ТА АВСТРІЙСЬКОЇ БУКОВИНИ 118

Олександр КОЖОЛЯНКО

РУБІЖНІ СВЯТА ЗИМИ-ВЕСНИ: РІДНОВІРСЬКА
І ХРИСТІЯНСЬКА ТРАДИЦІЇ 128

Іван ВОРОТНЯК

СЕМАНТИКА ОБРЯДІВ МЕТЕОРОЛОГІЧНОЇ МАГІЇ У СІЛЬСЬКОГО
НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст. 136

Антоній МОЙСЕЙ

НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР РУМУНІВ БУКОВИНИ У ПИСЕМНИХ
ДЖЕРЕЛАХ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст. 147

Олена КОЖОЛЯНКО
УКРАЇНСЬКА ВЕСІЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ В ІСТОРИКО-
ЕТНОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ХХ ст. 164

Оксана КОСМІНА
ГЕНЕЗА СОЦІАЛЬНО-РИТУАЛЬНОЇ СИМВОЛІКИ ПОЯСА
В ТРАДИЦІЙНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ВБРАННІ 175

Інна ДУТЧАК
ТОВАРИСТВО "УКРАЇНСЬКИЙ СОКІЛ У ЧЕРНІВЦЯХ" (1903 – 1908 рр.) .. 179

СТОРІНКА МОЛОДОГО ДОСЛІДНИКА

Денис ЗВОЗДЕЦЬКИЙ
РУСЬКА ПРАВОСЛАВНА СТАРООБРЯДНИЦЬКА ЦЕРКВА
(БІЛОКРИНИЦЬКОЇ ЗГОДИ) НА БУКОВИНІ 184

Олег ШМАНЬКО
ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ТРИПІЛЬСЬКОЇ
АНТРОПОМОРФНОЇ ПЛАСТИКИ 188

Іван САНДУЛЯК
ШЛЯХИ СПОЛУЧЕННЯ І ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ: ОСОБЛИВОСТІ
РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ БУКОВИНИ У ДРУГІЙ
ПОЛОВИНІ ХІХ – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст. 198

Інна ПОБЕРЕЖНИК
ЛІТЕРАТУРА АНТИАЛКОГОЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ ЯК ОДИН
З ФАКТОРІВ БОРОТЬБИ З ПИЯЦТВОМ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ
ЗЕМЛЯХ У КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст. 206

Віталій ШИТРЮК
РОСІЙСЬКО-ТУРЕЦЬКА ВІЙНА 1768-1774 рр.
І БУКОВИНСЬКІ ЗЕМЛІ 214

Алла ГОЦАЛЮК
ВНЕСОК ІВАНА ПРОКОПІВА У ВИВЧЕННЯ ГУЦУЛЬСЬКИХ
КОЛЯДОК 221

РЕЦЕНЗІЇ

Богдан БОДНАРЮК, Олександр МАСАН
ШКІЛЬНА МЕДІЄВІСТИКА НА ПІДНЕСЕННІ 229

Богдан БОДНАРЮК, Олександр ФИЛИПЧУК
"ЗАГАДКА" КОМНІВ 235

Антоній МОЙСЕЙ
ВНЕСОК У ДОСЛІДЖЕННЯ АГРАРНИХ ЗВИЧАЇВ ТА ОБРЯДІВ
У РУМУНІЇ НА РУБЕЖІ ХХ – ХХІ ст. 239

Георгій КОЖОЛЯНКО, Людмила ЩЕРИЛЯ
ДОСЛІДЖЕННЯ ВИТОКІВ І РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО
НАРОДНОГО ТКАЦТВА У ХІХ – ХХ ст. 243

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ 246

CONTENTS

ARCHAEOLOGY, HISTORY

- Sergiy PYVOVAROV*
THE SITE OF ANCIENT SETTLEMENT IN LENKIVTSY VILLAGE
(MEDIIEVEL TOWN CHERN OR PRUT?).....7
- Julya MYSKO*
STUDY OF SYNCRETIC RELIGIOUS PERCEPTIONS BASED
ON BURIAL GROUNDS DATA OF SLAVIC-RUS INHABITANTS
OF THE UPPER POPRUTTYA AND MIDDLE PODNISTROVYA16
- Oleksandr OGUY*
RUDOLF GASSAUER: DAS LEBEN UND SCHAFFEN DES BUKOWINER
HISTORIKERS UND NUMISMATEN.....27
- Bohdan BODNARIUK*
TRADITIONAL ORDER AND INTERNAL ORGANIZATION
OF KENOVIAN OF ST. PACHOMIY THE GREAT37
- Yuriy SHESTAKOV*
THE PROBLEMS OF ASSYRIA ARMY FORMATION
AND STRUCTURE ORGANIZATION 66
- Oleksandr MASAN*
PARTICIPATION OF KNIGHTS FROM UKRAINA
IN THE GREAT WAR OF 1409-1411 74

ETHNOLOGY

- Vsevolod NAULKO*
PUBLISHING OF EPISTOLARY HERITAGE OF M.S.HRUSHEVS'KYI 86
- Georgiy KOJOLIANKO*
FIRE CULT IN THE CALENDAR RITUALS OF THE BUKOVYNIANS:
TRADITIONS AND THE PRESENT89
- Alexandr MAJOROV*
FROM THE HISTORY OF EAST SLAV ETHNONIMIC:
"WIGHT CROATS" BY KONSTANTIN PORFIROJENET..... 100
- Petro KOSTIUCHOK*
ETHNIC-POLITICAL AND ETHNIC CULTURAL PROCESSES
IN HUTSUL'SCHYNA AT THE END OF THE XIXth – 30's
OF THE XX CENTURIES: SOURCE STUDIES ASPECT 108
- Mychajlo TSCHUTSCHKO*
DIE FREIZEITGESTALTUNG WÄHREND DER FEIERTAGE VON DER ORTHODOXEN
BEVÖLKERUNG IN DEN NORDBEZIRKEN DES MOLDAUER FÜRSTENTUMS
UND DER ÖSTERREICHISCHEN BUKOWINA 118
- Oleksandr KOJOLIANKO*
WINTER-SPRING BORDERING HOLIDAYS:
TRADITIONS OF NATIONAL AND ORTHODOX BELIEFS.....128
- Ivan VOROTNYAK*
SEMANTICS OF METEOROLOGY MAGIC OF THE RURAL PEOPLE
OF BUKOVYNA THROUGHOUT THE PERIOD OF THE 19th –
EARLY 20th CENTURIES 136

<i>Anthony MOYSEY</i> FOLK CALENDAR OF BUKOVYNIAN ROMANIANS IN THE WRITTEN SOURCES OF LATE XIX – EARLY XX CENTURIES	147
<i>Olena KOJOLIANKO</i> UKRAINIAN VEDDING RITUAL RITES IN THE ETHNIC HISTORICAL RESEARCHES IN THE XX TH CENTURY	164
<i>Oksana KOSMINA</i> GENESIS OF SOCIAL-RITUAL SYMBOLS OF WAISTBELT IN TRADITIONAL UKRAINIAN CLOTHES	175
<i>Inna DUTCHAK</i> SOCIETY "UKRAINIAN SOKOL IN CHERNIVTSI" (1903 – 1908)	179

YOUNG INVESTIGATOR PAGES

<i>Denys ZVOZDETS'KYI</i> RUS ORTHODOX OLD BELIEF CHURCH (OF BILA KRYNYTSIA AGREEMENT) IN BUKOVYNA.....	184
<i>Oleg SHMANKO</i> ANTHROPOMORPHIC PLASTIC TRYPILSKA BETWEEN THE UKRAINE	188
<i>Ivan SANDULYAK</i> MEANS AND WAYS OF COMMUNICATION: DEVELOPMENT PECULIARITIES OF BUKOVYNA'S TOURIST INFRASTRUCTURE IN THE SECOND HALF OF THE XIX th – IN THE FIRST HALF OF THE XX th CENTURY	198
<i>Inna POBEREZHYK</i> THE ANTI-ALCOHOL LITERATURE, AS ANE OF THE FACTORS OF FIGHT WITH THE DRINKING IN THE WESTERN PART OF UKRAINE AT THE END OF XIX-th BEGINNING ET THE XX-th CENTURY	206
<i>Vitaliy SCHYTRYUK</i> RUSSIAN-TURKISH WAR 1768-1774 AND THE BUKOVYNA	214
<i>Alla HOZALIUK</i> IVAN PROKOPOVYCH'S CONTRIBUTION IN HUTSUL KOLIADKY (CAROLS) STUDY	221

REVIEWS

<i>Bohdan BODNARIUK, Oleksandr MASAN</i> SCOOOL MAEDIEVISTIC RAISING	229
<i>Bohdan BODNARIUK, Olexandr FILIPCHIUK</i> "MYSTERY" OF KOMNIN'S	235
<i>Anthony MOYSEY</i> CONTRIBUTION INTO THE RESEARCH OF AGRARIAN CUSTOMS AND RITES IN ROMANIA ON THE BOUNDARY OF XIX-XX CENTURIES	239
<i>George KOJOLIANKO, Lyudmila SCHERILIA</i> RESEARCH OF ORIGIN AND DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN FOLK WEAVING IN THE XIX – XX CENTURIES	243
ABOUT THE AUTORS	246

дно-Русский край. – СПб., 1872. – Т. 3. 3. Ящуржинский Х. Весенние хороводы, игры и песни // Киевская старина. – 1889. – Т. 25 (2). 4. Анфертьев А.Н. К истории мартовских обрядов в Греции // Советская этнография. – 1979. 5. Артюх Л.Ф. Українська народна кулінарія. – К., 1977. 6. Василева М. Календарни празници и обичаи // Добруджа. Етнографски, фолклорни и езикови проучвания. София, 1974. 7. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. – Мюнхен: Українське видавництво. – Т. 1., 1958; – Т. 2. 1966. 8. Голант Н. Румынская легенда о мартовской старухе и ее отражение в обрядности первых дней весны / Р.Ф.Кайндль і українська історична наука. – Ч. 2. – Чернівці–Вижниця, 2004. 9. Іваннікова Л. Стрітенська свіча цей день осія // Слово Просвіти. 16 лютого 2006 р. 10. Кабакова Г.И. Структура и география легенды о мартовской старухе // Славянский и балканский фольклор. – М., 1994. 11. Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы XIX – н. XX в. Весенние праздники. – М., 1977. 12. Кожолянок Г.К. Етнографія Буковини. – Т.3. – Чернівці, 2004. 13. Культура і побут населення України. – К., 1991. 14. Маркевич М.А. Обычаи, поверья, демонология. – К., 1992. 15. Миков Л. Первомастенска обредност. Български празници и обичаи. – София, 1985. 16. Молдаване. Очерки истории, этнографии, искусствоведения. – Кишинев, 1977. 17. Свята та обряди Радянської України. – К., 1971. 18. Скуратівський В. Коли кожух і без гудзиків теплий // Вітчизна. – 1990. – № 3. 19. Скуратівський В. Лютець сказав: "Якби я в батькових літах..." // Вітчизна. – 1990. – № 2. 20. Ghinoiu I. Obiceiuri populare de peste an. – București, 1997. – №. 64. 21. Ghinoiu I. Panteonul românesc. Dicționar. – București, 2001. 22. Marian S.F. Mitologie românească. – București, 2000. 23. Marian S.F. Sarbatorile la romani. – Bucuresti. – V. II, 2001. 24. Olinescu M. Mitologie românească. – București, 2003. 25. Olteanu A. Calendarele poporului roman. Bucuresti: Paideia, 2001. – Д. 127.

Oleksandr KOJOLIANKO

WINTER-SPRING BORDERING HOLIDAYS: TRADITIONS OF NATIONAL AND ORTHODOX BELIEFS

The article is devoted to ethnological research of Winter-Spring Bordering Holidays: Candlemas Day, Shrove Day, Marțișor, Eudoxia by the Ukrainians, Moldavians, Romanians of Bukovyna in pagan and orthodox traditions.

УДК 902(477.85)

Іван ВОРОТНЯК

СЕМАНТИКА ОБРЯДІВ МЕТЕОРОЛОГІЧНОЇ МАГІЇ У СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.

Традиційні календарні обряди завжди характеризувалися намаганням їхніх учасників вплинути на хід природних процесів. Не будучи впевненими в тому, що хліборобський рік розпочнеться вчасно, що літо буде достатньо теплим і вологим для досягання хліба, люди вдавалися до різних

магічних дій, що були покликані допомогти і забезпечити їхнє благополуччя. Таку спрямованість мали не лише календарні обряди, але й оказіональні дії у випадку стихійних лих: граду, бурі, посухи. У випадку порушення природних циклів здійснювалися такі екстраординарні ритуали, як викликання дощу шляхом імітування антропоморфних жертвоприношень. Такі обряди були відомі з давніх часів і властиві багатьом етносам.

Незважаючи на велику кількість досліджень, написаних ученими ХІХ – початку ХХІ ст. [4; 10; 13; 34-39], так і сучасними етнографами [9; 11-12; 15; 22; 26-27; 32], питання про аграрні обряди населення Буковини залишається недостатньо вивченим. Варто зауважити, що оказіональні обряди підпорядковані логічним схемам, відтворення яких, зі слів Г. Любимової, "відкриває перспективи вивчення структури обрядової системи як такої, що може виявитися перспективною в рамках комплексного підходу до завдань реконструкції слов'янської духовної культури в цілому" [15].

Говорячи про метеорологічну магію буковинських хліборобів, необхідно зазначити, що вона безпосередньо пов'язана з календарною обрядовістю. Так, для захисту посівів від бурі та граду жителі Буковини пекли на Різдво хліб "від бурі". Цей звичай був зафіксований у с. Мілієве на Вижниччині. Для цього хліба змішували різне борошно (пшеничне, житнє тощо). Той, хто знався на громовій магії (на Буковині їх називали градовими, градівниками, хмарниками. – *І.В.*), перед початком вечері виходив із хлібом надвір і, ставши обличчям до лісу, закликав до себе на вечерю "тучу": "Бурі, грози, громи, приходіть до мене в гості, а ек не йдете тепер вечерети, то не приходіть і тоди, коли вас не треба" [31, с. 276]. Для заклинань, звернених безпосередньо до об'єкта впливу, характерним є наказовий тон (йди геть, перестань і т.п.). У даному випадку ворожбит відсилав бурі і грози якнайдалі від оселі: "Ідіть у нетрі, у пропасті, у провалля і безодню, у пустелю безводну! Ідіть туди, де когути недоспівають, де пси недобріхують, де ні зелені, ні худібки, ні людей немає, де нечистий гуляє! Там ви пробувайте, до нас ніколи не навертайте!" Виголосивши запрошення, градівник розсипав ложкою частину "вечері для бурі" навхрест на всі чотири сторони світу і хрестився [32, с. 228]. На думку В. Соколової, такі заклинання можна визначити як імперативні. Їх початкова, найбільш стійка формула – звертання-вимога. Ця формула нерідко складає все заклинання [25, с. 12].

В обрядах закликання персонажів демонології та породжених ними стихій відторгнення жертви досягалося завдяки дотриманню ряду заборон. За повідомленням Р. Ф. Кайндля, градовий напередодні виконання обряду повинен був протягом цілого дня утримуватися від їжі та пиття, намагаючись навіть не спльовувати слину і ні з ким не розмовляти. Дійство виконувалося подалі від житла, "у вільному полі", при цьому виконавець мав бути повністю роздягнений [10, с. 123]. Зокрема, подібний обряд запрошування бурі на Святу вечерю побутував у гірському селі Киселиці: перед тим як члени родини сідали за стіл на Святий вечір, на ганок

виходив заклинач, дивився на небо і звертався з такими словами: "Пирій пирищі, відьми відьмиці, упирі, загублені, потоплені, у вогні згорені, я вас викликаю з морів-океанів, з скалей, з-під скалей з лісів, цвинтарів, скрізь, де п'єте-гуляєте, де ви си набуваєте. Аби ви ласкаві прийти до мене на Святий вечір". Після цього градівник, розмахуючи старими кальсонами, виголошував наступне: "Ви не прийшли, я вас не бачу за вечерею, так би я не бачив вас на своїх городах, на своїх пологах, на своїх косовицях, так і ви з-перед мене счезайте-пропадайте і там де ви є, там си набувайте і за мене коли скажу, забувайте. Аби ви до мене прийшли, коли вода си догори верне, коли вершек (верхівка дерева – І.В.) коріннем йметси, коли назад день си вернет і тоди би ви йшли на мої городи, на мої косовиці". Після цього заклинач тричі промовляв: "Счезай, пропадай". Вивернуті кальсони хмарник розвішував на поді, під дахом. Перед тим як мали з'явитися хмари, він брав ці кальсони і вимахуючи ними, примовляв: "Счезайте, пропадайте, розійдіться, розколїться на царські дороги. Я вас не чув, не бачив, на Святий вечір ви не приходили, так би й тепер вас не було" [2]. Дане запрошення є, по суті, "заклинання" чи "кликання", – своєрідна вербальна модель, яка становила істотну прикмету обрядового фольклору слов'ян. Особливість запрошення-заклинання зазначених адресатів полягала у конструюванні тексту за формулою заклинання-відторгнення: тобто, якщо запрошені істоти не приходили, то виконавець закликав їх, щоб вони так само не з'являлися впродовж усього року й не чинили йому жодної шкоди. На думку дослідника демонології Карпатського регіону І. Чеховського, це дійство слід розглядати як вербальний "синонім" жертвоприношення, що мало характер "підношення" жертви у порубіжній локус [32, с. 228].

Характерно, що не лише українці, а й представники інших етносів, які проживали на території краю, займалися метеорологічною магією. Так, словаки вірили, що вмочена в мед і схована у шматочку хліба облатка з різдвяного столу захистить влітку поле від граду [40, с. 320].

З весняним циклом святкувань також пов'язані магічні обряди, покликані захистити майбутній врожай від стихійного лиха. Щоб захистити майбутні рослини від граду, селянин спалював дотла шкаралупу великодніх крашанок і розсипав попіл по полю. Окрім того, в німецьких селян оберегами вважались берізки, які на католицьке свято Божого тіла знаходились поблизу вівтаря. Їх садили на полі серед посівів [8, с. 81]. З цією ж метою з чотирьох боків поля закопували свячену паску (артос) [34, с. 53]. В даному випадку апотропеем від граду виступає освячена великодня атрибутика, яка, згідно з тодішніми уявленнями, поруч з іншою християнською символікою (хрест, церковний дзвін) захищала посіви від стихійних лих.

У день Святої Трійці буковинські селяни прикрашали (маїли) будинки і все обійстя зеленими гілками, тому друга назва цього свята була саме "Зелена неділя". Селяни вірили, що таким чином вони зможуть убезпечити свої посіви від граду [39, с. 11-17].

Для захисту посівів від зливи і граду гірські жителі Буковини досить часто зверталися до людей, які займалися відвертанням природних стихій. Таких заклинателів граду, як вже зазначалося, в рівнинній та передгірній місцевостях краю називали градовими, в горах – хмарниками. Заклинанням граду в буковинському краї займалися як чоловіки, так і жінки [7, с. 279]. Градівник закликав у такий спосіб: як тільки наближалася сіро-жовта грозова хмара і у повітрі відчувався її шум, заклинатель роздягався повністю або залишався в самій сорочці; в одну руку він брав старий капелюх, а в другу косу і хрестив нею чотири рази хмару, що наближалася, зі словами: "Во ім'я Отця, Сина і Святого Духа, амінь (чотири рази): семінте, бінте, чечі. Ти, Ілля, що б'є! Віднеси ці хмари на ліси, на скали, туди, де не знайдеш ні поля, ні саду; а як ти це не зробиш, будеш винен перед Богом" [38, с. 269]. Після цього виголошувались короткі молитви. По закінченні дощу, як правило, з'являлася веселка. В народі вважали, що вона "висмоктує дощ із хмар, після чого повинна настати гарна погода" [38, с. 269].

В системі традиційних обрядів, що виступали, по суті, в ролі міфори-туального оформлення взаємовідносин "людина/соціум – природа", завдання по безпосередньому впливу на природний хід процесів в природі вирішувалися завдяки обрядам оказіонального типу. Не маючи сталої темпоральної прив'язки, оказіональні обряди виконувалися в міру необхідності – у випадку посухи, грози чи граду тощо. Як атрибути вказаних обрядів частіше за все виступали знаряддя праці або предмети домашнього вжитку.

Цікавий опис обряду розганяння грозової хмари і відвернення дощу, який побутував у кінці ХІХ ст. в Буковинських Карпатах, подає П. Конятинський. Він повідомляє, що для відвертання дощу використовували топірці. "Для цього потрібно було, щоб на топірці дванадцять гадюк шипіли. Звичайним топірцем нічого не можна було зробити. А примовляли під час здійснення цього обряду наступне: "Вслід Сонця стаю – Щоб тебе прогнав – За дев'яту землю – За високі гори і ріки – Щобись більше вже не вернув! – Святий Ілля – Дощ і грім в тобі мліє – з моїм топірцем тебе благаю, – Щобись грім і град – не насилались на нас! – А ти Мати Божа – випроси в Іллі воза – град і громи забирай – На цей світ не пускай – Ти Ангеле Хранителю – Проси Іллю і Мати Божу – Щоби не допускали громи – До трьох раз прошу Вас – Всіх трьох святих – Щобись те грім не послали – Шкоди не наробляли! Амінь" [14, с. 1]. Замість топірця могли використовувати і граблі, якими перед цим потрібно було вбити гадюку. Ними працювали з особливою обережністю. Коли насувалася злива, господар виносив їх на подвір'я, проголошуючи молитву і малюючи граблями хрест, відганяв таким чином хмару [2]. Подібний ритуал відведення граду і грози був зафіксований також у передгірному селі Стара Жадова (Сторожинеччина). Але тут градову хмару "відвертали" прутиком, яким колись відігнали гадюку в той момент, коли та ось-ось повинна була з'їсти жабу. Цей прутик, до того ж, освячували в церкві [18, с. 231].

Крім топірця, граблів та пруту град відганяли ще й за допомогою коси, яку забивали в землю на перехресті доріг, спрямовуючи її лезо в бік хмари [2]. Крім Буковини, подібний обряд відвертання граду побутував на Балканах. Так, у с. Младошевці (поблизу м. Жепча – Центральна Боснія) господар при появі граду виносив з дому косу і ставив її вістрям догори під стріхою будинку так, щоб краплі падали на вістря і розсікались косою [26, с. 167].

Селяни, які не були практикуючими хмарниками, з метою відвертання грози вдавалися і до простіших ритуальних дій. Для цього вони використовували стрітенську свічку (освячену в церкві на свято Господнього Стрітення, 15 лютого). Запалену свічку виносили надвір, "як дуже гриміло і блискало" [30, с. 101].

Для відвертання грозової хмари, що насувалася на обійстя, жителі хутора Киселиці, що на Путильщині, використовували кочергу і лопату від хліба. Перд зливою їх виносили на подвір'я і ставили навхрест, господар при цьому виголошував молитву "Хай воскресне Бог і згинуть його вороги" [2]. На думку М. І. і С. М. Толстих, які вивчали способи захисту від граду в Поліссі, в даному випадку важливою є приналежність хлібної лопати до стихії вогню, що робить її магічним знаряддям в боротьбі з небесною водою – дощем і градом [27, с. 59].

Вдавалися сільські жителі і до знешкодження винуватців граду і бурі. Такими в першу чергу вважали упирів (опирів). Щоб пересвідчитись у цьому, треба було відкрити могилу запідозреної в цьому особи, де в її роті можна було побачити градинки та сніг [23, с. 109]. У кінці ХІХ ст. священник та етнограф О. Манастирський зафіксував у с. Лужани випадок, коли, за його словами, аби вберегтися від негоди, кілька жителів цього села відкопали вночі труп самогубця, який "залишився червоним на лице" після смерті (а це, згідно з уявленнями буковинських селян, було вірною ознакою того, що покійник був упирем) і викинули у р. Прут [38, с. 263].

Крім магічних дій, язичницьких в своїй основі, покликаних відвернути стихійне лихо від посівів, буковинські селяни використовували також християнську символіку. Так, коли збиралися густі чорні хмари і здалеку було чути грім, у церкві дзвонили в дзвони, символізуючи цим розганяння хмар і сильного дощу чи вітру. На думку сучасного польського етнографа Я. Хохляйтнера, духовенство мало би звертатися в таких випадках до формули, яку застосовували під час урочистої церемонії посвячення дзвонів: "...аби Господь Бог на голос дзвону благословив віддалити від нас всі нещастя і злі випадки" [29, с. 703].

Серйозну загрозу для посівів зернових культур улітку становили посухи. Цікавий обряд привертання дощу побутував у циган, які жили на Буковині: на третій тиждень після Пасхи молоді цигани одягали вінки, обвішувались червоними стрічками і монетами, ходили з хати в хату і танцювали під спів старшої одноплемінниці. Після цього, аби влітку в достатній мірі йшов дощ, господиня виливала на них повний горщик води і дарувала монету, муку або старий одяг [35, с. 336].

Для відвернення посухи буковинці вдавалися до різних дій. Зокрема з метою відвернути посуху, буковинські селяни зверталися по допомогу до священнослужителів. Так, на другий день після Зеленої неділі, якщо була сильна посуха, церковні священнослужителі влаштовували обходи полів: процесія з парафіян, які тримали в руках ікони, на чолі зі священником обходила поля. Священик освячував поля водою, яку, в свою чергу, раніше освячували біля польової криниці [36, с. 11].

Під час посухи мешканці села Кам'янка Глибоцького району замовляли службу в церкві, але при цьому на службі повинні бути присутніми тільки вдовиці, але й то ті, які живуть благочестиво і не ходять "на ліво", принаймні за їх словами [2]. До подібних заходів вдавалися також і жителі села Лукавці, що знаходиться в передгірній частині Вижниччини: якщо влітку не йшов дощ, то збиралося сім вдів і йшли до церкви, замовляли молитву, щоб викликати дощ [2]. Жіночий склад виконавців подібних обрядів, на думку А. К. Байбуріна, "ймовірно, свідчить про особливу "відповідальність" жінок за нещастя такого роду і про те, що ми маємо справу з "жіночим" варіантом ритуального оновлення і очищення світу" [5, с. 150].

Якщо ці обрядодії не давали бажаного результату, селяни зверталися до знахарів. Про це писав відомий буковинський священник і етнограф В. Козарищук: "Спочатку гуцул звертався до священника, але коли молитва не була прийнята Богом, то в такому випадку, за народними віруваннями, тільки один знахар міг допомогти у скруті і гуцули зверталися до нього за порадою. Знахар, як вірили гуцули, на все знав раду дати, і радив білизну на річці не прати, і дощу чекати, і плювати в сторону хмар, щоб хмарників роздразнити. Деякі знахарі радили зарізати півня посеред села над рікою і поливати кров'ю воду, пустивши після цього півнячу голову за водою. Були й такі, що веліли всім жінкам в селі, заміжнім і дівчатам, роздягтися і вночі йти на межі села і там водою поливати межові копці (копанці). Що раз знахар скаже, то народом виконується свято" [13, с. 21].

Буковинські румуни для викликання дощу вдавалися до обряду, який носив назву "похорон засухи" – "Калоян". Щодо самої назви центральної фігури обряду, Калоян – це грецька фольклорна титулатура Івана Хрестителя (російського Івана Купали) – Калос Ян (прекрасний Іоанн). Лялька з глини, яка його символізувала, величиною близько півметра, обов'язково виготовлялася з помітним статевим членом, досить часто збільшених розмірів. Цьому давалося наступне пояснення: "Потрібно, щоб показував, звідки з'являться хмари: вони прийдуть звідти, куди дивиться його шапка, і будуть рухатися туди, куди дивиться його член" [11, с. 277]. Цей обряд виконувався щороку третього вівторка після Великодня – рано-вранці дівчата виліплювали маленького глиняного хлопчика, якого називали "Калоян" або "Скелоян" (у деяких місцевостях – "Матір дощу" [9, с. 196]). Його одягали в національний одяг, клали в маленьку домовину, потім обкладали шкаралупою з великодніх писанок та васильком і ховали за межею села. Мета обряду – викликати дощ. На третій день після похорону "Ка-

лояна" викопували, оплакували та повертали у село, де кидали в колодязь або в річку. При цьому висловлювали побажання, щоб рік був дощовим та родючим [12, с. 182].

У с. Мольниця Глибоцького району етнографи зафіксували обряд викликання дощу, основний зміст якого полягає в ритуальному похованні жіночої фігурки – ляльки, яка "вмерла від спеки", – з метою викликання дощу у період посухи. Виконавцями обряду, як правило, були дівчатка і хлопчики, в деяких випадках – юнаки і дівчата. Основну роль у цьому обряді відігравали дівчатка або дівчата, які готували ляльку, прикрашали її, голосили над нею, а інколи й копали могилу.

Тулуб ляльки виготовляли з тканини й набивали його ганчір'ям, для нього також використовували й кукурудзяні качани. У використанні качанів, на думку Е. Рікмана, можливо, й проявився зв'язок самої фігури з культом родючості [22, с. 30]. "Поховальна процесія" слідувала від будинку дівчинки – "господині", обраної дітьми в ролі основної виконавиці обряду. В поховальній обрядовості простежуються сліди імітаційної магії, пов'язаної з водою. Учасники процесії обливали один одного, а також перехожих водою. Це, як правило, відбувалося біля криниці, де зупинялася процесія, що йшла до місця поховання ляльки. Інколи один з хлопчиків водою з відра за допомогою віника, зробленого з верхньої частини кукурудзяного качана, скроплював інших учасників поховальної процесії [22, с. 32]. Небесна вода – кінцевий об'єкт дії обряду, найбільш віддалений від людини об'єкт природи. Проміжними об'єктами через які людина може впливати на воду небесну – вода земна, вода з річки. Зрозуміле у такому разі значення імітаційно-магічних дій – обливання, окроплення і купання, краплі, падаючі на землю повинні були показати необхідність води небесної [3].

Ховали ляльку "на готарі" – на межі земельних угідь сіл. У цьому виборі місця поховання простежується прагнення забезпечити дощем усі поля села, що висохли [22, с. 32]. На могилі ляльки, як правило, ставили невеликий хрест (із прутиків чи стебел соняшнику), нерідко його прикрашали вінками.

"Померлу" ляльку оплакували, голосили і виголошували заклинання, викликаючи дощ. Деякі заклинання були звернені до божества невеликого рангу, що виливало з неба дощові потоки. Наприклад: "Родич, родич, Папаруде. Прийди, дощ, і ороси нас. Тому що, якщо нас не змочиш, поле висохне, і всім буде не до сміху" [22, с. 32]. В даному випадку чітко простежується структурно близький до імперативних заклинань різновид – прохання. Однак вони принципово відрізняються від заклинань першого типу тим, що звернені не безпосередньо до об'єкта впливу, а до посередника – надприродної істоти, від якої чекали допомоги. Цей тип заклинання виник, коли у свідомості людини сформувались уявлення про духів-господарів, повелителів стихій. Заклинач виступає тут не як суб'єкт, який активно впливає на природу, а як пасивний прохач. На цей тип заклинань сильний вплив справив християнський світогляд; замість звернення до першопочаткових стихійних божеств почали звертатися до Бога святого, а саме звернення стало звучати як церковна молитва [25, с. 14].

Акт плачу здійснюється всією групою і має свого ініціатора-зачинателя. Цей зачинатель – соціально-груповий вождь, світоглядно – тотем, а потім бог. В цих процесіях колектив ритмічно вигукує ім'я тотема і семантично відповідає явищам видимої природи. Оскільки єдиною категорією свідомості є тотожність, то мовний акт повторює дії, і в цих назвах, пізніше – закликах зникаюче божество з'являється, вмираюче божество воскресає. Звідси, на думку О. Френденберг, обряди інвокації – звертання до божества, його викликання [28, с. 95]. В їхній основі дійство імені: в стародавніх поховальних обрядах ми зустрічаємо викликання померлого божества-протагоніста по імені, тобто акт відтворення його сутності, що знаходиться в імені. Це повторний акт по відношенню до похорону як народження нової, хоча все тієї ж сутності, пізніше він виливається у "величання" як особливий обряд родючості [28, с. 96]. Інвоковане божество з'являється, тобто народжується; звідси – зв'язок інвокації з богоявленням (епіфанією), яке відбувається в день народження даного божества. Цей день народження і є справжньою епіфанією [28, с. 96].

В поховальній обрядовості, чи справжній, чи інсценованій, голосіння (плач) і сміх знаходяться поруч. Сміх під час імітації поховальних обрядів був покликаний забезпечити істоті (імітації живої істоти) нове життя і нове втілення. Він показує, що смерть є смерть, в результаті якої настає нове життя [21, с. 103]. Слов'яни та інші народи приписували сміхові особливу магічну силу – сприяти підняттю і посиленню виробничих сил природи – врожаю хліба, трав, плодів і т.д. [21, с. 104].

Після похорону ті хлопчики, які не брали участі в приймальній процесії, прагнули відшукати місце поховання з наміром викрасти ляльку. Якщо вони її знаходили і викопували, це вважалося доброю ознакою: буде дощ; якщо ж вони не знаходили ляльки, то через тиждень після похорону хлопчики, які здійснили поховання, самі викопували – "воскрешали" – ляльку, потім "вбивали" її – розривали на шматки і розкидали в полі, засіяному пшеницею. Згідно з уявленнями, знищена лялька повинна була відновити родючі сили землі. Потім повторювали обряд з новою лялькою. В засушливе літо ховали декілька ляльок [22, с. 34]. Подібний обряд викликання дощу був зафіксований і в с. Припруття Новоселицького району: коли тривалий час не було дощу, до церкви збиралося майже все село, з ганчірок виготовляли ляльку, яку одягали як наречену, клали в домовину, виносили з церкви і з молитвою обходили всі поля довкола села, кропили їх свяченою водою, жінки несли ікони, плакали і молили Бога, щоб був дощ. Обов'язково цього дня люди дотримувалися посту [2].

Свого часу відома дослідниця календарної обрядовості слов'ян Л. Виноградова запропонувала розглядати календарні "проводи" як *rites de passage* (обряди переходу): спалення ритуального символу, його пускання по воді або розтерзання в полі є, як пише дослідниця, "рівнозначні дії в рамках різних локальних варіантів одного і того ж обряду". Семантика вказаних дій пов'язана, на думку автора, з уявленнями про "шляхи переходу в потойбічний

світ" і про "необхідність вигнання (випровадження в країну смерті) душ померлих, що періодично відвідують своїх родичів в певні календарні періоди" [6, с. 23-26]. Володіючи набором ознак, характерних для обрядів календарного циклу, розглянуті ритуали знаходять явний зв'язок з обрядами життєвого циклу, (просторове переміщення героя ритуалу, його тимчасова ритуальна смерть та ін.), будучи, таким чином, перехідними по своїй суті обрядами повноліття. Враховуючи вище перераховані факти, можна цілком правомірно висловити припущення Г. Любимової про те, що "дівчатка і дівчата у вказаних обрядових діях виступали як представниці особливої соціовікової групи, члени якої володіли з погляду традиційної культури, статусом осіб, що вже досягли шлюбного віку, але водночас були такими, які ще не стали батьками. Саме вони були організаторами обрядових дій, головна роль в яких спочатку, ймовірно, відводилася дівчатам, що досягли повноліття в поточному році [16]. На семантичному рівні обрядів використовувались такі якості дитячо-підліткової групи як ритуальна "чистота" (недозріла енергія); обрядові функції дітей та підлітків мали застосування в обрядах, пов'язаних з магією очищення, стимуляції та оберегу, тобто виявляли опосередкований зв'язок з обрядами родючості та обрядами репродуктивного характеру [33, с. 77].

У разі посухи вдавалися також до обрядодій, пов'язаних з жертвами як речовими так і такими, що імітували людські жертвоприношення. Наприклад, в криницю кидали казанець (горщик). Цей горщик мав бути викрадений у сусідів, причому для господарів він повинен був бути дуже важливим, потрібним для щоденного приготування їжі. На думку дослідника українського гончарства О. Пошивайла, акт викрадення посуду імітував викрадення дощу [20, с. 285-286]. Людина, яка кидала горщик у криницю, примовляла: "Як його шукатимуть, так нехай і небо покриється хмарами і проллється дощ" [2].

Імітацією людських жертвоприношень може служити, наприклад, звинувачення у відьомстві, оскільки, згідно з народними увленнями, саме відьми спричиняли посуху. Опис такого обряду, здійсненого, очевидно, на прикарпатських землях, залишив мусульманський купець і мандрівник Абу Халід ал-Гарнаті. Відомо, що ал-Гарнаті в 1150-1153 рр. їхав через Русь з Булгара до Угорщини, а потім повернувся через Київ назад на Волгу. Ймовірно, що його шлях пролягав через землі Подністров'я та Попруття [1, с. 10]. В своїй розповіді мандрівник описує один з ритуалів місцевого населення: "Про них мені розповіли, що кожні десять років у них розповсюджується чаклунство. Їх жінки розбещуються старими чаклунками. Жителі беруть кожну стару жінку в країні, зв'язують їм руки і ноги і кидають в ріку. Кожну з цих старих жінок, яка починає тонути в річці, вони звільняють і знають, що вона не відьма. Тих же, які залишаються на воді, вони спалюють" [1, с. 41].

Про подібний ритуал, незважаючи на те, що між описуваними подіями пройшло більше шестисот років, іде мова у "Повідомленні єпископа Буковини Даниїла Влаховича про розповсюдження серед парафіян сіл Ширівці та Вербівці забобонів та вживання заходів по боротьбі з ними", яке дату-

ється 1790 р.: "Достойніша Консисторія! Після наказу, який я отримав після випадку у Вербівцях, я одразу ж вирушив у вищеозначене село і покликав до себе тамтешніх жителів Іоанна Юнищука, чия жінка Тітіана втопилася в ставку, а також Іоанна Маніка, чия жінка була разом з тією, тільки вона не втопилася, а дуже хвора через купання.

Таким чином, причина купання полягає в тому, що пан Іоардакі Пертюл, домовившись разом із ворніком і разом зі своїми односельцями, що пройшло стільки тижнів, а дощу немає, почали говорити, і це підтвердили жителі села, про те, що колись нібито був звичай в деяких селах виводити жінок до водойм і купати їх, щоб був дощ..." [цит. за: 19, с. 11]. Свого часу Р. Ф. Кайндль у праці "Дослідження з народознавства Східнокарпатського регіону" (1902) присвятив цілий розділ питанню про так звані "відьомські процеси на Буковині", на початку якого зазначив, що віра у відьом, що спричиняють шкоду худобі та викликають град і посуху, на Буковині є досить поширеним явищем [37, с. 121-123]. У даному випадку мова йде про так званий обряд виявлення відьом за допомогою води. Згідно з віруваннями середньовічного населення України, саме відьми спричиняли посухи [17, с. 181]. Варто зазначити, що відомий український дослідник В. Антонович вважав, що "обряд виявлення відьми був не місцевого (українського) походження. В тогочасних (XVIII ст.) французьких і німецьких процесах знаходимо те саме вірування, а з тим самим ритуалом і розслідування, схожі з нашими процесами аж до найменших подробиць" [4, с. 50]. Свого часу відомий дослідник язичництва, історик Б. Рибаків висловив припущення, що даний обряд є втіленням прадавніх релігійних уявлень індоєвропейців ще з часів неоліту та енеоліту, пов'язані з культом рослинного начала, з'єднаного з водою, що були спрямовані на забезпечення доброго врожаю [24, с. 135].

Як бачимо, магичні аграрні обряди населення Буковини були надзвичайно різноманітними: від досить простих оказіональних, які міг виконувати будь-який селянин у разі необхідності, так і більш складними за змістовим навантаженням, які могли виконувати лише знахарі і ворожбити, які спеціалізувалися на цьому. В даних обрядах наявна і християнська атрибутика, що є результатом досить своєрідного поєднання архаїчних і канонічних (церковних) елементів, які сприймаються тими ж самими хліборобами як священні і загальнообов'язкові.

Джерела та література: 1. Абу ал-Гаранти и его путешествия в Русские земли 1150-1153 гг. // Методические рекомендации и источники по курсу древней истории восточных славян. – Горький, 1985. – Ч. 2. – С. 40-41; 2. Польовий матеріал автора, зібраний у 2004 р.; 3. Абрамова А. А. Элементы обряда вызывания дождя тарских татар <http://ethnography.omskreg.ru/page.php?id=191>; 4. Антонович В. Чари на Україні. – Львів: З друкарні НТШ під зарядом К. Беднарського, 1905. – 78 с.; 5. Байбурин А. К. Ритуал в традиционной культуре. Структурно-семантический анализ восточнославянских обрядов. СПб.: Наука, 1993. – 223 с.; 6. Виноградова Л. Н. Календарные проводы как rites de passage // Балто-славянские этнокультурные и археологические древности. Погребальный обряд. Тез. докл. М.: Наука, 1985. – С.23-26; 7.

Возний І., Балух О. Уявлення буковинців про регулярно практикуючих носіїв езотеричних знань або так званих "непростих" людей // Р. Ф. Кайндль і українська історична наука. Матеріали міжнародного наукового семінару "Кайндлівські читання". Чернівці, 22-23 травня 2004 р. – Вижниця: Черемош, 2004. – С. 278-281; 8. Гордійчук Т., Масан О. Деякі особливості традиційної культури німців Буковини (остання чверть XVIII – початок XX ст.) // Буковина мій рідний край. Матеріали третьої історико-краєзнавчої конференції молодих дослідників, студентів та науковців. – Чернівці, 17 травня 1998 року. – Чернівці: Золоті литаври, 2000. – С. 80-82; 9. Зеленчук В. С., Попович Ю. В. Антропоморфные обряды у восточно-романских народов (XIX – нач. XX в.) // Проблемы истории и культуры. – М.: Наука, 1976. – С. 195-201; 10. Кайндль Р. Ф. Гуцули: їхнє життя, звичаї та народні перекази. – Чернівці: Молодий буковинець, 2003. – 206 с.; 11. Клейн Л. С. Воскрешение Перуна. К реконструкции восточнославянского язычества. – СПб.: Евразия, 2004. – 479 с.; 12. Кожолянюк Г. К., Мойсей А. А. Календарна обрядовість буковинських румунів у дослідженнях С.Ф. Маріана // Питання стародавньої, середньовічної історії і археології (далі – ПССІАЕ). – Чернівці, 2002. – Т. 2. – С. 179-188; 13. Козаришук В. М. Изъ буковинських карпатскихъ горъ // Наука. – 1890 – № 1. – С. 21-25; 14. Конятинський П. Образки изъ Гуцульщины // Буковинские ведомости. – 1899. – 14 марта. – С. 1-2; 15. Любимова Г. Способы борьбы с засухой в традиционной обрядности русских крестьян Западной Сибири <http://wwwphilosophy.nsc.ru/journals/humscience/397/11Lub.htm>; 16. Любимова Г. В. Похороны стрелы" в весенне-летней обрядности забайкальских старообрядцев <http://x.archaeology.nsc.ru/Home/pub/Data/Lubimova/?html=strela.htm&id=1248>; 17. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу. – К.: Обереги., 1992. – 424 с.; 18. Павлюк С. П. Аграрно-традиційні знання селянства Північної Буковини // 50 років воз'єднання Північної Буковини і Хотинського повіту Бессарабії з Радянською Україною у складі СРСР. Тези доповідей та повідомлень обласної історико-краєзнавчої конференції. – Чернівці, 11-12 травня 1990 р. – Ч. 2. – С. 230-231; 19. Пивоваров С. В., Мисько Ю. В. Язичницькі звичаї населення Буковини в документах кінця XVIII ст. // Матеріали другої всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців "Національні та етносоціальні процеси в Україні". – Чернівці, 1997. – С. 9-11. 20. Пошивайло О. М. Етнографія українського гончарства: Лівобережна Україна. – К., 1993. – 410 с.; 21. Пропп В. Я. Русские аграрные праздники. Опыт историко-этнографического исследования. – Л.: ЛГУ, 1963. – 142 с.; 22. Рикман Э. А. Обряд вызывания дождя на севере Молдавии и в Буковине // Полевые исследования института этнографии. 1980-1981. – М.: Наука, 1981. – С. 29-36; 23. Рудницька І., Чучко М. Традиційні уявлення українців Буковини про відьом і опирів та ставлення до них православного духовенства краю наприкінці XVIII – XIX ст. // Буковина мій рідний край. Матеріали третьої історико-краєзнавчої конференції молодих дослідників, студентів та науковців. – Чернівці, 17 травня 1998 року. – Чернівці: Золоті литаври, 2000. – С. 108-110; 24. Рыбаков Б. А. Язычество древней Руси. – М.: Наука, 1987. – 783 с.; 25. Соколова В. К. Заклинания и приговоры в календарных обрядах // Обряды и обрядовый фольклор. – М.: Наука, 1982. – С. 11-25; 26. Толстой Н. И. Защита от града в Драгчеве и других сербских зонах // Толстой Н.И. Очерки славянского язычества. – М.: Индрик, 2003. – С. 162-252; 27. Толстые Н. И., С. М. Заметки

по славянському язичеству. 3. Первый гром в Полесье. 4. Защита от града в Полесье // Обряды и обрядовый фольклор. – М.: Наука, 1982. – С. 49-83; 28. Френденберг О. М. Поэтика сюжета и жанра. – М.: Лабиринт, 1997. – 448 с.; 29. Хохляйтнер Я. Дзвони і дзвіночки, а також значення звуку в давнину // Народознавчі зошити. – Львів, 1998. – № 6. – С. 702-705; 30. Чеховський І. Г. Народний календар Галиці над Дністром // Пивоваров С. В., Чеховський І. Г. На Дністрі, на "Оукраине Галичської" (матеріали та дослідження Дністровської археолого-етнографічної експедиції ЧДУ в селі Галиця Сокирянського району Чернівецької обл.). – Чернівці, 2000. – С. 86-143; 31. Чеховський І. Г. Жертвоприношення у календарній магичній практиці українців Карпатського регіону // ПССІАЕ. – 2001. – Т. 1. – С. 266-287; 32. Чеховський І. Г. Обряд запрошення-заклинання бурі – езотеричний спадок градівника Германа з Розтік // Буковинський історико-етнографічний вісник – Вип. 5. – Чернівці: Прут, 2003. – С. 225-231; 33. Щербак І. Діти в традиційних обрядах українців // НТЕ. – 2003. – № 3. – С. 71-77; 34. Bevölkerung der Bukowina / Населення Буковини. – Чернівці: Зелена Буковина, 2000. – 159 с.; 35. Dan D. Die Zigeuner von demselben // Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort un Bild. Bukowina. – Wien, 1899. – S. 330-338; 36. Dan D. Rutenii din Bucovina. Schița etnografică. – Cernauți, 1913. – 44 p.; 37. Kaindl R. F. Beiträge des Ostkarpathengebietes // Zeitschrift für österreichische Volkskunde. VIII. Jahrgang 1902. III-IV. Heft. – Wien, 1902, № 118-133; 38. Manastyrski A. Die Ruthenen // Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort un Bild. Bukowina. – S. 228-271; 39. Pamfile T. Sărbătorile la romani: Sărbătorile de vară la romani. – București, 1911 – 234 p.; 40. Polek J. Die Ungan und Slovaken // Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Bukowina. – S. 314-320.

Ivan VOROTNYAK

SEMANTICS OF METEOROLOGY MAGIC OF THE RURAL PEOPLE OF BUKOVYNA THROUGHOUT THE PERIOD OF THE 19TH – EARLY 20TH CENTURIES

Author characterizes the rites of fighting with natural elements: storm, thunder and hail prevention as well as rain causing. The article analyzes the rites, performed by bearers of esoteric knowledge – vorozhbyty-hradivnyky (fortune-tellers), highlights occasional rites of disasters preventing, of idol's funeral to cause rain. It also gives some information concerning rural people conceptions of the demonic creatures – vampires and witches – in drought setting.

УДК 398.3(477.85=135.1)

Антоній МОЙСЕЙ

НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР РУМУНІВ БУКОВИНИ У ПИСЕМНИХ ДЖЕРЕЛАХ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.

У середньовічних хроніках, на сторінках нормативних документів та у подорожніх записах іноземних мандрівників і місіонерів зафіксовані деякі елементи календарної обрядовості румуномовного населення Буковини. Але,